

Friedrich Robert Faehlmann

190

31. detsembril möödub 190 aastat eesti mütoloogia rajaja, kirjaniku ja arsti ning Opetatud Eesti Seltsi mõtte algataja Fr. R. Faehlmanni sünnist.

Kuigi suurem osa Faehlmanni elust möödus Tartus, teame, et ta sündis ja veetis oma noorusaastad Rakke lähedal Aos ning alustas kooliteed Liigvalla mõisas.

1957. a. tähistasid Rakke Keskkooli kodulooringi liikmed tuntud kodu-uuri ja Helmut Joonuksi juhendamisel Faehlmanni sünnikoha suure soonilise põllukiviga, mille juures on silt: «Siin asus Friedrich Robert Faehlmanni sünnimaja.» Faehlmanni nime kannab Rakke aleviku peatänav.

F

aehlmannid on põlvnenud Kadrina kihelkonnast Vohnja valla Metsküla Väälima talust, mis oli selle sugukonna käes vististi juba rootsi ajal.

Friedrich Robert Faehlmann sündis 31. detsembril 1798 Järvamaal (praegu Rakvere rajoon) Ao mõisas, opman Heinrich Johann Faehlmanni (kes oma nime kirjutas «Fehlman») teise pojana. Isa oli noorena käinud mitmeid kordi Rootsis ärireisil, mis tublisti ta silmaringi avardas. Heasüdamliku naijaarmastaja mehe kodus oli alati rõõmu ja päikesepaistet. Ajal, mil iga pisutki edasijõudnu püüdis mängida sakslast, tunnistas isa enese julgelt eestlaseks. Ema oli põdura tervisega ja suri pärast kolmanda poja sündi tuberkuloosi. Pärast ema surma võttis Ao mõisa omanik von Paykull poisi enda perekonda. Nii sai tema esimeseks õpetajaks vana mõisahärra ise, kes pühendas opmani pojale samasugust tähelepanu kui enda lastele. Faehlmann oli andekas poiss. Seitsme-kaheksa-aastasena avaldus temas juba suur soov õppida. Aos sai alguse ka Faehlmanni huvi arstiteaduse vastu. Mõisas oli apteek ja mõisapreili käis sageli haigete juures neile arstideid viimas. Neil käikudel oli talle alati saatjaks väike Faehlmann, kes kõike huviga jälgis. Kodus lahkas ta hiirte, sililide ja teiste väikeste loomade laipu. Mõisa trepi ees mõõtis ta tillukestesse paberkastikesse liiva ja tuhka, öeldes, et temast saab ükskord «suur tohter». Aos sai alguse elu teinegi suur harrastus — huvi eesti rahvaluule vastu. Kuigi noor Faehlmann kuulus mõisniku perekonda, küündis ta vahel vaatama ka mõisarahva hämaraisse taredesse. Nii õppis ta tundma eestlasi kui ausat ja kannatlikku, kindla iseloomuga rahvast. Temas ärkas eestlaste vastu huvi just seepärast, et nad oskasid jutustada nii huvitavaid lugusid. Ja tema püüdis kuulata neid lugusid nii palju kui vähegi võimalik.

9-aastasena sai Faehlmann jalge alla esimese koolitee. Isa viis ta Liigvalla mõisa. Sinna jäi ta kaheks aastaks. Õpetajaks oli ilma koolihariduseta, siin baltistunud sakslane Wenzel. See õpetaja olevat teadnud õigekirjutusest vaid niipalju, et suuri tähti on vaja selleks, et kiri oleks ilusam. Ent üks vooorus oli tal siiski — ta oskas huvitavalt ja kaasakiskuvalt jutustada. Seni oli Faehlmann tundnud ainult eesti muinasjutte, nüüd avas õpetaja talle ka saksa ja kreeka muinaslood.

1809. aastal tuli Faehlmann õppima Rakvere algkooli, kust ta samal aastal juba kreiskooli edasi pääses. Ta paistis silma andekuse ja iseseisvusega. Kõik koolis kuuldu kirjutas ta kodus vihikutesse — õpperaamatud olid sellel ajal haruldused. Ta luges palju. Vana parkalmeister Rohleder, kelle juures ta elas, pidi sageli poissi voodisse sundima. Ometi kasutas ta oma aega otsustavalt, seda jätkus tal meelelahutusekski. Talvel võis teda tihti kohata Rakvere Vallimäel. Ta eelistas olla seal ükski. Vallimäega seostub ka «Viru vanne», mille järgi Fr. R. Faehlmann, Fr. R. Kreutzwald ja J. J. Nocks olevat siin noorpõlves andnud töötuse väsimatult töötada oma rahva heaks.

1814. aastal läks Faehlmann Tartu gümnaasiumi. Tartu sai talle armsaks. See nähtub ka tema kirjutatud müütidest, milles Tartul on nii tähtis osa.

Gümnaasiumi lõpetamise järel astus noormees 1817. aastal Tartu Ülikooli arstiteaduskonda. Seda, millest ta Ao mõisa trepi ees mängides oli unistanud, taotles ta nüüd kogu hingest. Töös unustas ta raskused ja oma vaesuse.

Ülikooli vaheaegadel tegi ta pikki jalgsimatku Ao ümbrusesse, et kirja panna rahvapärimusi ja Kalevipoja-muistendeid. Ühel niisugusel matkal olevat ta kuulnud enamiku Kalevipoja lugudest. Jutustamiskohaks nimetab ta üht metsalagendikku Vägeva juures. Jutustajaks olnud lumivalge habemega Endla vanamees. Võib järeleda, et sama vanakese jutustatud on ka «Endla järv ja Juta».

Faehlmanni loomingus leiame veel teisigi Ao ümbruse paiku: Ao jões karastas Kalevipoeg oma mõõka; samast püüdis ta Sillaotsa talu juures vähke, söödaks palgi otsa seotud hobune, mõisasilla juures lõi ta maasse kolm raudrüütli saadikut; Ao tihnikutesse tõmbus ta varju siis, kui raudrüütli olid tema sõjaväe hävitanud.

Ao jäi Faehlmannile kalliks surmani. Siia tahtis ta veel kord tulla juba lootusetult haigena.

Fr. R. Kreutzwald kirjutas Faehlmanni eluloos nõnda: «22. detsembril 1849. a., kui ta mõningaile sõpradele kuulsast Hao mõisast jutustas, ärkasid noorusmälesused sellise elavusega, et viiekümneaastane mees, oma haiget keha unustades, nooruki tulisusega plaane septses järgmisel suvel huvireisi läbi Liivi- ja Eestimaa ette võtta, et kõiki Kalevilooga seotud maakohti näha ja sel puhul oma armsat Haod külastada.»

Aime KINNEP